

Владимир Конечни
АТИФ
Одабране и нове приповетке

Уредник
Зоран Колунџија

Фотографија на предњој корици:
Застава свемира © Владимир Конечни 2011.

Copyright © Владимир Конечни 2014.
Copyright © Издавачка кућа *Прометеј*, Нови Сад, 2014.

Владимир Конечни

АТИФ

Одабране и нове приповетке

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

Предговор

Имао сам срећу да уроним у велики број мора и океана на овој малој планети и да их с љубављу окусим, али сам најдража водена искуства стекао на Јадрану – у Далмацији и Кварнеру мог детињства и ране младости – и уз Тихи океан, у јужној Калифорнији, касније у животу. И Јадранско море и Пацифик су слани и прелепи. Обале Далмације и јужне Калифорније имају сличну, медитеранску климу. Но ту сличност махом престаје, што је добро. Огромне, а добродошле, разлике у мојим искуствима, опажањима и осећањима на разним географским дужинама и ширинама наше плаве кугле, као и међу људима који тамо живе, су у сржи приповедака у овој књизи. Неке од прича живе од мора („Галоп у Бретањи”, „Ти дум ладам”, „Храмајући ка Љиљану”), неке од пустиња и планина („Ерлијан”, „На кинеским светим горама”), неке од градова („Атиф”, „Пут за Архангељск”, „Падмамукхи”), а неке пак од свих тих састојака које захтева људска потреба, чак порив, за менталном и физичком испуњеношћу („Лазарева субота”, „Звезда падавица”).

Људи и жене, буквално свуда, испољавају невероватно велики распон урођених и стечених особина, навика и облика понашања, тако да је неинтересантно, или чак бесмислено, рећи да су сви људи – људи и да се сви могу (или чак морају!) волети. Бар на основу личних доживљаја и угла посматрања само једног човека-писца,

ма колико се он трудио да буде непристрасан према својим ликовима, таква неограничена широкогрудост је нажалост немогућа: али овај пред вама је покушао. И тако, мада у многим приповеткама има сатиричних жаока, писац је, без да себе насилно претвара у наивка, у вештачког, оптимистичког хуманисту по сваку цену, или да се калкулантски, политички коректно, уздржава, нашао у себи искрено саосећање са бар неким од жртава својих бодљи („Скривене чари западног Балкана”, „Пут за Архангељск”). У јединој надреалној, дистопијској причи у књизи („Конкурс за ријалити шоу”), топлина пищевих осећања према ликовима није могла бити – из наративних и стилских разлога – отворено испољена, али његову привидну бездушност оправдава имплицитна, а неумољива, критика друштвеног система који ликове чини таквим какви су.

У свом тексту о писцу на крају књиге, мој стрпљиви уредник, Зоран Колунџија, помиње „цео свет” као место дешавања ових приповедака. И заиста, читалац ће се сусрести с пищевим виђењима бар крајичака Кине, Монголије, Сибира и Индије, као и Калабрије, Далмације и Бретање; а доспеће и до Монтане. Ипак главну улогу у многим причама, као и у књизи у целини, игра Београд, мој родни град.

Као београдском дечаку који је од најранијих дана био веома радознао и желео све да види, Бог и срећа су ми се осмехнули, јер су ми дали снагу и добро здравље, и удовољили мојој жудњи за путовањем, трагањем и откривањем. Читаоцу ће бити од користи да зна да су многобројни описи „из прве руке”, да сам био очевидцац и сведок. Штавише, у неколицини приповедака има навода из детаљних дневничких записа (нарочито у „Скривеним чарима...” и „На кинеским...”). И поред тога, ове приче нису – све у свему – ни документарне ни путописне, већ фикција. Још мање је књига у целини путопис (осим у метафоричном смислу).

У неким од приповедака („Лазарева субота”, „Пут за Арханђељск”) су импресионистички портрети мојих родитеља, других предака, синова, а и супруга. Желим да поменем и чињеничну документарност коментара о мојој мајци у „На кинеским светим горама” и о првом сусрету са једном од супруга у „Ерлијану”.

Пажљивог читаоца може изненадити да у књизи нема ни речи о рату, нарочито зато што је Београд главни јунак. Једини разлог за то је мој суд да се ни са раздаљине од тринаест година од деведесетих прошлог века, а поготову о бруталном бомбардовању Београда 1999, не може писати без политичких коментара. Међутим, моја је дубоко лична, а и књижевна, одлука све то време била да не допустим рату и политици марширање у моју кратку прозу. Често је током тих година рат експлозивно грунуо у моју поезију, а то боли. Да не говорим о стотинама својих потписаних есеја, уводника и писама уредницима на шест језика, медијима на четири континента, од 1988. надаље (од којих је само око петина објављена). Осим тога, жељене феноменолошке дистанце од деведесетих нема, јер се рат против Србије упорно наставља другим средствима. Можда ћу написати роман о деведесетим и тиме мало исцелити душу.

И без рата, у овој књизи је довољно људске патње у Србији и другде. Надам се да то неће обесхрабрити читаоце.

Владимир Конечни

Галой у Брејшањи

На балкон моје хотелске собе у средњевековном градићу Сент-Мало на северној обали Бретање, вековима познатом надалеко по архитектури, пиратству и сликарској инспирацији, редовно слећу два галеба. Замишљам да је то увек исти пар. На балкону шетуцају, гледају једно у друго, а и у мене, искоса. С времена на време закриче галобовски, не у срџби или страху, већ да покажу да су домороци северних хладних мора. Њихов глас најези морнара. Ја то нисам, а ипак ми тај крик улива страхопоштовање и осећај блиске суровости природе и неизмерне удаљености свега топлог. Сем галебова, једино што се види кроз окно великих балконских врата је оштро зашиљен звоник катедрале који стреми високо – високо у царство небеско. Пошто је данас Велики Петак, звоник се често оглашава прелепим својим музичким инструментом и његови звуци допуњују птичје. А изнад галебова и звоника, видим, видим оно најлепше, оно ван свих земаљских трица – округласто плаветнило. Око тог окулуса у васиону – сушта натмуреност. И облаци су данас на Голготи.

Док навлачим завесу, моји се галебови тргну и одлепршају. Шетам по врху зидина никад освојене тврђаве. На крову једне зграде од мркосивог бретонског камена, опет видим свој пар галебова и неколико других. Наизменично, а понекад у хору, дижу силну грају у правцу једног усамљеног градског голуба, много мањег од њих.

Он стоји непомичан, на метар-два од галебова, окренут им леђима и пркосом. Стоји као кип и онда кад галебови, један по један, почну да узлећу и пикирају на њега, мењајући путању тик уз његову беспомоћну главицу. Не трпе га, а инаџију, бар наизглед, баш брига. Какав је то приказ. Мрзе се као људи различитих раса. Али ова птичја биолошка психологија је још чуднија од људске. Нити галебови и голубови прождиру једни друге, колико ја, незналица, знам. Нити на том крову има хране, отпадака са протеинима, око којих се боре. Нити ће их икада бити, па да је кров од стратешког значаја. Нити је то једини кров с погледом на море. Згранут сам том бесмисленом мржњом и тужан – и љут на мој пар галебова.

Силазим са зидина на пусто жало које се простире све до каменог прелаза на острвце Гранд Бе. Рећи „прелаз” у овом моменту не значи ништа јер је океан далеко. Али то стање неће трајати дуго, јер овде је плима и до петнаест метара, као што свако бретонско и норманско дете зна. Пењем се до гроба Шатобријана, знаменитог Бретонца. Масиван крст од грубог гранита гледа на сиву пучину. Чују се само ветар и море. И понеки галеб. Баш то је Шатобријан пожелео у свом завештању у „Речима верујућег”. Седим дуго поред тог дубоког и смелог човека, на гвозденом ланцу рапапетом између два камена стуба. Кад погледам на сат – блага паника: да ли сам закаснио? Знам да ће кроз двадесетак минута плима потпуно прекрити прелаз са европског континента на Гранд Бе. Трчим низбрдо. Још из далека видим таласе који с источне стране заплускују камени прелаз – лева половина је већ мокра и клизава. Стижем до краја прелаза и силазим на жало. Треба прећи још двестотинак метара да би се стигло до степеница које воде на врх зидина.

У том моменту, према мени иду загрљени младић и девојка, с очигледном намером да пређу на острвце. Не

примећују надолazeћу плиму? Упозоравам их да ће многе часове провести одсечени на острву. Помно ме слушају и девојка се одмах окреће према зидинама. Младић је погледа изненађено и повуче према прелазу. „Ма, хајде! Желим да видим тај гроб. Брзо ћемо то, пре плиме, острво је малецко!” Не упуштам се у расправу, међутим младић ме стиже трчећи и пита којом од две стазе које се виде на острву треба да пођу према гробу. Девојка пристиже и говори узбуђено, „Ма јеси ли луд? Зар не видиш таласе? Већ сад ми је хладно од ветра и нећу тамо да дреждим сатима.” Младић је хвата за руку и покушава да је умири лажним мушким осмехом самопоуздања, „Ма враћамо се за тили час!” И онда обоје трче, повремено запљускивани, преко прелаза и гледам их како се пењу стазом којом сам их упутио. А ја се пењем у супротном правцу, стрмим степеницама на зидине. Са врха, бацам поглед на острвце. Нема их, замакли су за окуком.

Седам на терасу једне палачинкарнице која је на врху зграде уз саму унутрашњу страну зидина. Не служи ми на част што сам се кладио са собом о томе шта ће се десити – и добио. Закључио сам да је сувише хладно за шесточасовну љубав на отвореном. На острвцу нема ни дрвета ни заклона. Камени крст окренут пучини и ланци међу стубовима око њега дају благод и снагу души, али не кад је један члан пара тамо стигао против своје воље. И доиста, двадесетак минута касније, кад је прелаз већ потпуно прекривен валовима, видим их како трче низбрдо. Пиље у оно што беше прелаз. Младић је хипнотисан растом воде који се може голим оком уочити. Пада ми на памет изрека коју сам чуо од једног домороца, чији су се преци бавили пљачком енглеских бродова, а уместо договорене половине, давали француском краљу, који је и наложио њихову делатност, само десетак посто: „Плима расте брзином галопирајућег коња.”

Девојка је отишла до стуба на коме сам раније видео SOS телефон. Узбуђено разговара. Десетак минута касније са истока пристиже црвени гумени чамац с брундајућим мотором. Пажљиво плови изнад потопљеног прелаза и прилази остврцету. Опрезно прилази, бори се са ускомешаним таласима и снажном струјом, па један од спасилаца у гуменом оделу искаче из чамаца и приводи га. Чак из ове даљине видим да је девојка љута на младића и да ју је срамота пред спасилачким тимом; а да је млади човек младићки разочаран њом.

Читам им мисли као свом пару галебова: „Не могу да волим таквог човека. Да се овако срамотимо због нечијег гроба. У мом планинском селу, људи осећају страх од природе, али и дубоку љубав према њој. Он је из града, он то не осећа и не разуме. Не уважавати природу због славе и гроба неког човека, без обзира ког, грех је. Не бих могла да живим с њим. Презирали би се или чак мрзели кроз годину дана. Треба да се растанемо. Сада. Нисам више балавица. Имам срце, али и главу.”

„Да ли је ово могуће? Како сам се преварио! Никад ме неће разумети. Добра је, племенита, али ипак је мала душа са села. Никад неће схватити шта мени значи књига. И велики књижевници. И уопште, велики људи који су створили оно за шта вреди живети. Водити с њом љубав поред неког пролећног потока... то је рај. И била би добра мајка. Али никад неће поштовати искрено, од срца, оно што је мени битно. А ако већ то осећам, не смем да будем муфљуз и да јој дајем лажна обећања. Треба се растати. Што пре. Морам да будем јак. И да се трудим, као Шатобријан, ако треба шестдесет година, да постанем неко коме ће се људи дивити, као ја њему.”

Истог дана, 6. априла 2012. године, али много касније, око једанаест увече, шетам зидинама градића Сент-Мало. Траје католички Велики Петак. Он је и мој. Овде сам и ко мари за црквени календар? Звона звоне.

Најдубљи хришћански час. Пун је месец. Видим га кроз
измаглицу коју неумитно ствара велики Атлантик. Ни-
кога нема на зидинама. Галегови спавају, шћућурени
негде. Са жала, поново бескрајног, високе ноте и крици
девојака.

Април 2012.

Лазарева субоја

Сви који су добро познавали Лазара били су свесни да има неки ванземаљски однос са животињама. Дошао би у посету пријатељима близу Рта Добре наде који су се хвалили својом надменом и стидљивом бурманском мачком, сео у фотељу у дневној соби, загледао се мало у Индијски а мало у Атлантски океан, и већ после десетак минута, стидљива мачка би доскакутала са горњег спрата где се редовно крила од гостију, ушуњала у дневну собу и на запрепашћење и прикривену љутњу својих власника који такво чудо никад нису видели, скочила Лазару у крило, а да је он ни на који начин није ни звао ни мамио. Тада би мачка спокојно почела да преде, опет реткост за њу, а да је он чак није гладио или јој тепао. Остала би му у крилу колико дуго је он то желео, а да се ни најмање није трудио. Лазара то није чудило, понекад се чак кладио са домаћинима да ће му њихова стидљива мачка скочити у крило сама од себе кроз десетак минута ма на који таван или испод ког дечјег кревета је ставили.

У једној земљи половично окренутој Пацифику, Лазар је унајмио кућу с погледом на океан. Другог дана после усељења, кад је предвече увезао аутомобил у гаражу, из суседне куће се искрала негована персијска мачка, притрчала његовом ауту и скочила на хаубу. Тек што је угасио мотор, приљубила је свој нежни носић на стакло, гледајући га помно. Лазар није знао, нити га је

занимало, да ли су у питању мачке или мачори, а пошто су се мачкасти догађаји одигравали готово без изузетака, било је свима јасно да се не ради о мирису или феромонима.

Са псима није било другачије. То је било још чудније, јер је Лазар волео мачке више него псе или је бар волео већину мачака више него већину паса. „Мачке су женственије” – но то је било мишљење жена у Лазаревом животу које су желеле да буду вољене и миловане, без да су схватале Лазареву комплексну психу. Њега су пси дегутирали својим урођеним понашањем чешће него мачке – гласним лизањем, балављењем, скичањем, скакањем на полне органе људи и жена, и својим често досадним пасјим очима и приврженошћу власницима гадовима и пробисветима који то нису заслуживали.

Међутим, физичка дегутантност већине, не свих, паса није имала везе са једном другом значајном псећом чињеницом у Лазаревом животу – да као дете није имао пса. Био је Лазар убеђен у одсуство икакве везе, и то не само у својству психолога-истраживача светског ранга, који је још у својим раним двадесетим годинама знао све о Ивану П. Павлову и његовим експериментима са псима. Узевши све у обзир, није чудило што је псећа оданост равнодушном Лазару изазивала љубомору нарочито оних међу његовим пријатељима који су себе звали кучкарима, али и међу кранијално и аполонски хендикепираним мушкарцима који су неодољиво, мазохистички, желели да Лазару буду ривали. Наравно, вођене својом компликованом рачуницом, увек су се у његово присуство трпале и иритирајуће феминисткиње разноразних физичких облика и степена надмености.

Само су најстарији Лазареви пријатељи знали зашто му није било дозвољено да има пса као дете, мада је он то желео, не жарко, али је ипак желео – а то су касније сазнале и његове три супруге различитих националности. Као дечачићу је Лазару трезвено објашњено да је

његова драга мајчина мајка, Нана К., коју је као петогодишњак волео више од свега на свету због њених неизмерно добрих плавих очију, умности и бечких палачинки, изгубила свог сина првенца, Лазаревог имењака, због његовог (проклетог!) псећег кућног мезимца. За време Великог рата, породична вила у Ници је била близу војне болнице. Куче је једном побегло, њушкало по болничком смећу и заразило Лазаревог ујака који је умро у великим мукама у деветој години живота од некакве легионарске мауританске болештине.

Лазар је од малена био добар математичар, а писао је с елементима фантастике и ироније кад су му задавани писмени задаци о машинбравару који му је изгледао подао – нарочито због деце која су, чинило се, нелагодно седела, са избекељеним лицима, у његовом хамбертовско-лолитинском крилу сваког 25. маја. Наравно да као дете није могао да разликује кумровечко-загорски од пољско-коминтернског наречја, о чему су његови родитељи разговарали. У обданиште никад није ишао због Наниног политичког опреза, а од првог разреда школе је био свестан да га учитељица Вера А.ић мрзи као другачије дете, различито чак и у том најбогатијем делу тадашњег и садашњег Београда, и да никад не сме да ода разговоре својих родитеља. Инстинктивно је осећао да је одати највећи грех. Никад му мајка, банкар, није то пришапнула или наредила, а камоли отац, професор медицине на универзитету.

Значи да кад је малом Лазару објашњено, рационално и мирно, зашто не може имати пса, Лазар, који је често умео да буде жогунаст, није протестовао. Одлука вољене Нане због њеног непрежаљеног губитка је Лазару била сасвим довољан разлог. Осим тога, није допуштао себи, од својих најранијих сећања, да буде кмечавац, свестан да деца врло добро знају како и када

да намерно кмече и да је то неподношљиво. У својој машти, Лазар је од свог најранијег детињства себе сматрао будућим српским официром, дединим храбрим наследником. То је у великој мери долазило од његове Нане, Аустријанке, која је обожавала свог мужа, српског генерала. Било му је допуштено да гледа и додирује дедино ордење, али не да се њиме игра. Помно је и дуго посматрао фотографије своје Нане и Деде са њиховог елегантног венчања. И тако Лазару током детињства није подарен пас.

У Лазаревој шестој години, Нана на заобилазан начин даје Удби довољан харач у швајцарским францима да добије пасош и посети старију ћерку у Лондону. Враћа се одатле после шест месеци како је Удби обећала, што потом Лазару омогућује невероватне музејске и псеће доживљаје. Његова мајка Д., опет посредством швајцарских франака, добија пасоше и тако њих двоје стижу у Лондон у Лазаревој осмој години. Долазе на три месеца – на завидљиво хуктање Лазареве комунистичке учитељице. У то време, Лазар је већ био одличан цртач и проводио је много времена сам у лондонским музејима и галеријама. Скицирао је диносауре, скулптуре и портрете чувених људи. Мајка и тетка су имале пуно поверење у њега и било је то сасвим другачије доба. А при руци су му, ако се тако може рећи, били и пси.

Начин на који су енглески пси свих раса и величина желели да им Лазар, а не њихови власници, буде господар, запањено је енглеску високу класу на имањима и у отменим лондонским апартманима. Лазарева тетка Р. је била образована, лепа, богата и уврежена у енглеску аристократију, али су пси на њу ипак понекад режали. Она је наравно била старија сестра Лазаревог имењака и присуствовала је његовим мукама у Ници. Безгранично је волела Лазара, јер је лично на њеног малог брата: анђеоски лик, дуга плава коса,

очи с дугим трепавицама које гледају далеко и све виде. Није могла да смисли људе због којих није желела да се врати после рата у своју отаџбину Југославију – мрке и немилосрдне горштаке динарске расе, њој ружне комунистичке грмаље без иоле пристојности и културе.

пси Лазаревог енглеског детињства: то је била једнострана љубав на први поглед. Осмогодишњи Лазар је био природни идеални аристократа – смирен, искрено учтив са свима, свезнајући, истовремено љубак и самоуверен како то добро васпитано дете уме да буде – и пси би то инстинктивно увидели. Хртови, данске доге, теријери, пекинези и булдози су хрлили ка њему, желећи да га њуше, љубе и подају му се. За Енглезе Лазар је већ био чудо од детета кад су видели његове сјајне крокије детаља из музеја, а поготову кад би им објаснио да он у те музеје иде сам, на цео дан, са сендвичем у торбици и новцем за такси и кућном адресом у џепу. Но за тамошње људе и жене, често велепоседнике са вековима старим титулама, било је много важније Лазарево невероватно осећање за псе.

Сам Лазар, међутим, није мислио да има неко посебно осећање за те једноставне животиње. Сем да их углавном воли; да их на изванредан начин воли више него већину људи. То Лазар није рекао чак ни мајци. Негде дубоко у себи осећао је учтиву, млаку захвалност енглеским псима за изузетно поверење које су испољавали према њему, за мудри начин на који су га пратили где год се дене, за дирљиви поглед који би му упутили кад би на њих обратио пажњу и за очиту жељу да пођу за њим гдегод било. У свему томе, схватао је Лазар, није било рационалног разлога. Осмогодишњи Лазар је могао да одведе све псе Енглеске у Ламанш и тамо удави њих и себе.

Заузврат је Лазар мало шта чинио. Није осећао потребу да тапше псе по глави или их голица по врату и

око ушију. А идеја да их љуби на уста или око њих му је била одвратна. Ако би икад дотакнуо пса, а он радије не би, то би било да ухвати псећу главу обема рукама и загледа се кучету у очи да би видео да ли ту ичега има. Али такви су импулси били ретки. Понекад, кад би осетио сву снагу вилица неког псећег монструма који се уздигао да би био ближи свом идолу, ухватио би га за шапе, подигао га још више и дуго га мирно гледао у очи, такође непојмљиво мирне, а онда спустио на земљу тако да би овај остао заувек заљубљен.

Никада ниједан пас није залајао на Лазара, чак ни пре првог сусрета, ни кад би из даљине могао помислити да ће му Лазар угрозити животни простор. Пас би се тад мало обрецнуо на свог господара и смерно пришао Лазару, спуштајући му њушку на ципелу. Животиње су осећале да је Лазар њихов и пре него што би му се загледале у очи, а потом би му постале дубоко одане. То се касније односило и на полудивље цукце по сеоским забитима Русије, Кине, Вијетнама, Лаоса, Камбоџе: Шарик је волео Лазара више него свог творца Булгакова. Нигде се Лазар није трудио да се допадне, нити је подмићивао кобасицом, те би било погрешно рећи да Лазар „уме са животињама”. То би само завидљив или пакостан човек могао да каже – мада су такви, како се и могло очекивати, врвели око особе каква је био Лазар.

Његов се однос са животињама продубио и разгранало током година; није му се десило да изгуби моћ с проласком детињства, са губитком наивности и огромних детињих очију. Лазар, многоструко необично способан, наравно није био *idiot savant* (како се некад говорило у психијатрији, а сада се, због политичке и културолошке „коректности” која агресивно допире свуда, послушно а бесмислено каже само *savant*). Као зрео човек, после неколико упечатљивих догађаја са псима и другим животињама при самотним летњим

шетњама и пентрању по планинама Жира и Доломитима, Лазар је покушао је да се поетски изрази. То му још од детињства није било страно, јер се у Лазаревој породици очекивало да сви, па и деца, могу све. У кафићу *Molin Nascosto* у Удинама („скривени млин” на фриулском језику), Лазар је написао:

Како су леје

Глупа као овца.
Тврдоглав као магарац.
Љут као рис.

Како су животиње лепе.
И како сам смирен
када сам са њима.

Прелеп је то осећај, миловати
главу, врат и бокове животиње
(све су оне и питоме и дивље)
кад ти она допусти. Гладити јој
крзно, кожу, руно, гриву.
Тепати јој, причати јој приче,
улити спокојство тихим гласом.
И мир. Продрети љубављу
у њену недокучиву свест.

Убедити је да је безбедна,
да је у свом скровишту с тобом,
да свако људско биће није зло,
ни месождер, ни жељно да глад
утоли њом, чак ни кад је
изгладнело. Онда ће у њеним
очима поверење заменити зебњу
и страх и бес. Онда во постане
мио и паметан, а рис питом и
благородан – мада, надам се,
не попут жене коју посматрам:
док одвлачи своје псетанце
од мале заводљиве керуше,